

ПОЛІКОНФЕСІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ XVI – КІНЦЯ XVIII СТОЛІТЬ

Тарас Гриневич,

викладач

*Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*

БЕРЕСТАЙСЬКА ЦЕРКОВНА УНІЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ ПОЛЬСЬКИХ ІСТОРИКІВ МІЖВОЄННОГО ЧАСУ

Аналізуються погляди польських істориків міжвоєнного періоду на проблеми історії Берестейської церковної унії. Досліджується висвітлення питань генези ідеї унії та процесу її укладення, оцінки об'єднання церков у історії українського та польського народів.

Ключові слова: *унія, православ'я, католицитво.*

У міжвоєнній польській історичній науці вагоме місце посідали дослідження процесів об'єднання народів польсько-литовської держави та їх злиття у єдину націю Речі Посполитої з однаковим суспільним устроєм та культурою. Головним критерієм, що забезпечував би єдність такого утворення, повинна була стати спільність релігії. Саме релігійна спільність логічно бачилась вченими основним фактором, що забезпечував суспільну злагоду та зміцнював внутрішні зв'язки народу в часи середньовіччя та раннього нового часу. В цей же період історії вона становила основу національної самоідентифікації. Так, зокрема для польського народу одну з ключових ролей в самоусвідомленні своєї національної ідентичності у всі періоди його існування відігравало сповідання католицького віровизнання, що відображалось у особливій формулі «поляк – католик». Саме тому у єдиній державі, де поляки мали відігравати провідну роль, також і католицька церква мала посідати ключове місце. Ягеллонська ідея єдності народів могла повністю реалізуватись лише через їх релігійне об'єднання. Тому справа церковної унії бачилась польськими дослідниками однією із основ усього процесу унії між польським, литовським та руським народами. Вивчення особливостей висвітлення історії Берестейської унії у польській міжвоєнній історіографії дасть змогу встановити погляди польських вчених на цю одну із ключових подій в історії України, яка у їх візіях виступала рубежем нового етапу у відносинах між польським та українським народами. Попри вагомість дослідження даної проблематики донині не було праць, присвячених саме міжвоєнній польській історіографії церковної унії. У

вітчизняній науці лише Л. Тимошенко у своїй статті торкнувся проблем вивчення Берестейської унії польськими вченими кінця XIX – 30-х років XX ст.¹ Серед польських учених М. Дроздовський коротко оглянув міжвоєнні дослідження історії православної церкви та унії у вступі до своєї праці, присвяченій релігійній стороні минулого козащини². Отже, метою даного дослідження виступає заповнення прогалини у сучасних українських історіографічних дослідженнях через відсутність спеціальної праці, присвяченої інтерпретації проблем Берестейської церковної унії польськими вченими у часи II Речі Посполитої.

Польські історики намагались відшукати корені ідеї церковної унії та показати їх поступовий розвиток і зміцнення. Для О. Халецького церковна унія була частиною цілого процесу міждержавної унії Великого князівства Литовського та Королівства Польського. Вона, на думку дослідника, становила головну лінію культурного аспекту Ягеллонської унії³. Він зазначав, що саме через унію було можливим гармонізувати співпрацю західної латинської та східної русько-візантійської культур, що стикались на землях Великого князівства та Корони⁴. Як вважав О. Халецький, плани церковної унії у другій половині XVI ст. були актом доповнення політичної унії Польщі та Литви, укладеної в Любліні⁵.

В. Собеський вважав, що плани унії розвинулись у середовищі польської еліти саме через позицію Сигізмунда III, що сповідував ідеї першості релігійних інтересів у політичному курсі держави. Король, на відміну від свого попередника Стефана Баторія, відступив від політики релігійної толерантності та намагався посилити позицію католицької церкви. У заходах щодо зміцнення католицизму на сході його підтримав канцлер Я. Замойський, що бачив у них державний інтерес. Він полягав у відверненні руського населення від впливів церковної влади московського та константинопольського патріархів, що були речниками політики царської Москви та султанського Стамбула⁶. Подібні думки висловлював і К. Левіцький, що високо оцінював роль Сигізмунда III у сприянні запровадження унії. На противагу таким його заходам учений відзначав негативний вплив зовнішньополітичної ситуації для реалізації унійних проєктів, серед яких виділялись боротьба за шведський трон, конфлікти з козацтвом та Московією. Але саме вирішення проблеми можливого тяжіння східних православних воєводств до московської держави підштовхувало владу до проведення об'єднання церков⁷. А. Шельонговський вважав, що саме існування православної церкви несло велику загрозу для Речі Посполитої через її «політичне становище». Воно, на думку історика, полягало у зв'язках церкви з Туреччиною, що через підпорядкування митрополита константинопольському патріарху могла впливати на усе православ'я на землях Речі Посполитої⁸. Тому проведення унії розглядалось у Польщі як засіб боротьби проти деструктивних зовнішніх впливів.

В. Конопчинський розглядав проблему унії через призму політичного життя. Історик вважав, що ідеї церковної унії з'явилися у Речі Посполитій як наслідок її планів виходу до Чорного моря, для чого треба було провести консолідацію суспільства у цьому регіоні через асиміляцію руських земель у єдиний політичний та культурний організм⁹. Саме вони були породжені політичними ідеями Замойського щодо «вільного імперіалізму згідно девізу «вільні з

вільними, рівні з рівними», який планував ліквідувати можливу загрозу суспільного розколу на релігійній основі. Вчений зазначав, що через пов'язання «іновірної стихії» з Річчю Посполитою вона забезпечувалась від іноземних, зокрема московських, втручань за посередництвом церковної ієрархії, що підпорядковувалась константинопольським та московським патріархам.

М. Бобжинський вважав, що ідея церковної унії з'явилась серед єзуїтів. На думку вченого, орден був зайнятий реалізацією планів об'єднання усіх християн Речі Посполитої у єдиній католицькій церкві. Зазнавши поразки у справі навернення протестантів, вони звернулись до концепції прилучення православних¹⁰. Також вчений зазначав про відсутність єдиної концепції об'єднання Риму з православ'ям. М. Бобжинський наголосив, що поруч із ідеєю унії церков Скарги, існувала і ідея Хербста щодо простого навернення православних у католицтво. І лише позиція Поссевіно, що переконав Стефана Баторія у використанні унії як знаряддя у боротьбі з Москвою, вирішила справу у сторону об'єднання церков при збереженні обрядових та організаційних відмінностей¹¹.

Багато уваги К. Ходиніцький присвятив проблемі укладення церковної унії у XVI ст. Дослідник зазначав, що ініціатива про об'єднання виходила саме із католицької сторони, а перші його проекти були опрацьовані у папській курії. Хоча вони здебільшого звертали свою увагу на зближення з візантійською та московською церквами, терени ж Речі Посполитої розглядались як поміст на місійному шляху в московській державі. Значну роль у пропаганді ідей об'єднання церков у Східній Європі, як зазначав вчений, відіграв папський нунцій Антоніо Поссевіно¹². Велике значення місіонер надавав створенню навчальних закладів, що повинні стати осередками впливу католицтва на руське населення.

Я. Воліньський розглядав процес запровадження церковної унії на широкому тлі єкуменічних заходів Римської курії. Особливо активно у цьому напрямку діяв папа Григорій XIII (1572-1583), що навіть створив у Римі спеціальну «грецьку конгрегацію». Впровадженням у життя концепцій папського престолу на землях Речі Посполитої зайнялись єзуїти, які займались просвітництвом населення, прищеплення їм латинської культури та пропагандою об'єднання церков. Особливо ці заходи були спрямовані на представників руських можновладних родів, щоб схилити їх на сторону Риму¹³. Але, як відзначав дослідник, для Апостольської столиці впровадження унії у Речі Посполитій «мало бути лише точкою опору і вихідним пунктом до подальшого походу католицтва на схід – до Москви, а далі до татар та Китаю»¹⁴. Також через союз із Москвою планувалось витіснити турків з Константинополя і цим завершити понад п'ятсотлітній розкол.

На думку К. Ходиніцького, під загальним впливом унійних ідей після Тридентійського собору почали з'являться і концепції об'єднання православ'я та католицтва на землях Речі Посполитої, зачинателями цього процесу, через початкову пасивність білого духовенства, були єзуїти та бернардини. Такі перші заяви прозвучали у творах польських мислителів Оріховського та Скарги, але вони не викликали якоїсь значнішої реакції із сторони православних, які здебільшого обмежились мовчанням¹⁵. Натомість королі Стефан Баторій та

Сигізмунд III були «цілком нейтральні у стосунку до унійних заходів і не здійснювали на них жодного тиску»¹⁶. З іншої сторони Я. Воліньський зазначав про обережність самої влади та духовенства Речі Посполитої у заходах щодо впровадження унії. Для королівського та великокнязівського двору першочерговими були проблеми захисту своїх східних кордонів від Москви, тому глобальні концепції Риму у його заходах зі здобуття прихильності царів часто стояли на перешкоді інтересам самої литовсько-польської держави. У запровадженні ж унії на її землях бачили можливу загрозу внутрішнього конфлікту з православною частиною населення, а також використання її Москвою як прецеденту до втручання у справи Польщі під претекстом «оборони православ'я»¹⁷. Змінити своє становище щодо унії владні кола, як вважав Я. Воліньський, підштовхнуло затвердження у 1589 р. Константинопольським патріархом Ієремією Московського патріархату, що хотів поширити свою зверхність на православну церкву Речі Посполитої та був знаряддям експансивної політики російських царів¹⁸.

Занепад православної церкви на теренах Речі Посполитої Ф. Папе пов'язував із її віддаленістю від константинопольських патріархів. Ці у свою чергу не могли заопікуватись руською церквою через свою слабкість та підвладність турецьким султанам. Патріархи замість того, щоб запроваджувати лад у церкві, піддавались підкупам і вирішували усі справи не на користь церкви та вірним, а виконували побажання сторони, що давала більший хабар. Як зазначав історик, константинопольським патріархом Ієремією було підпорядковано усю православну церкву на руських землях новоствореному за підкуп московському патріархату. Особливо ж відвернула руське духовенство від Константинополя та зблизила їх до Риму відмова Ієремії висвятити на митрополита Михайла Рогозу, від якого патріарх вимагав за це великий хабар¹⁹.

Перші заходи щодо приведення унії у життя були, як вважав К. Ходиніцький, здійснені католицьким луцьким єпископом Бернардин Мацейовський, що був натхненний у цьому ідеями єзуїтів. Він першим ще у 1588 р. висловив ідею скликання собору саме до Бресту, задля обговорення та проведення об'єднання церков²⁰. Наступним вагомим проектом була концепція канцлера Яна Замойського щодо встановлення патріаршого престолу у Києві.

А. Брюкнер вважав, що православне духовенство підштовхувало до ідеї унії з католицькою церквою прагнення отримати доступ до місць у сенаті Речі Посполитої. Самі ієрархи, що, як наголошував дослідник, «виводились із шляхти та підпали під суцільний вплив світського життя», бажали таким чином збільшити свій вплив та маєтки²¹.

В. Конопчинський вважав, що розкол у православній церкві у Речі Посполитій та її відхід від підпорядкування константинопольському патріарху був спричинений «претензіями Царгороду на отримання оплат за висвячення єпископів»²². Я. Воліньський зазначав, що сам Константинопольський патріархат підштовхнув руську православну церкву до ідей унії з Римом, спровокувавши конфлікт з найзначнішими ієрархами Речі Посполитої. Приводом до цього стали заходи патріарха Ієремії щодо ослаблення незалежності київського

митрополита Рогози через встановлення патріаршого екзархату на чолі з Кирилом Терлецьким. Також надавши право ставропігії братствам, Ієремія віддав від себе єпископів, що перебували у постійному з ними конфлікті. Тому єпископи бачили єдину можливість позбавитись наступу на свої права та звільнитись із «патріаршої неволі» у переході під зверхність Риму²³. Першим виступив у справі унії ворог львівського Успенського братства єпископ Балабан, що швидко здобув собі союзників в особі інших українських вищих ієрархів. К. Ходиніцький вважав, що внутрішні конфлікти в православній церкві, а саме між єпископами та братствами, підштовхнули початково неохоче до унії східне духовенство. Приводом, що остаточно схилив їх до переходу під владу Риму, було надання братствам права ставропігії та навіть контролю над єпископами константинопольським патріархом Ієремією. Тому львівський єпископ Гедеон Балабан, котрий особливо гостро конфліктував із львівським Успенським братством, виступив із зверненням до католицької церкви про «звільнення із патріаршої неволі»²⁴. Саме він і став першим головним агітатором ідеї унії серед духовенства та ініціатором перших соборів з 1590 р., що мали обговорити проекти її укладення. Але через його меркантильний підхід до справи унії, особливо у бажанні отримати незалежне становище, єпископ, що не реалізував своїх намірів, вже скоро починає відходити від неї.

Ф. Папе звертав увагу на видатну роль Іпатія Потія в укладенні церковної унії та зазначав про його «апостольську горливість» у боротьбі за її впровадження. Саме він найбільш активно займався пропагандою її ідеї, задля чого «об'їжджав шляху та нижче духовенство, щоб повчати їх унії»²⁷. Дослідник підкреслював його тісні зв'язки із латинською культурою та Польщею. У пізнішому ж він замінив на митрополичому престолі слабкого Рогозу і всіляко обороняв справу об'єднання церков як перед владою, так і перед опонентами унії. Із діяльністю Іпатія Потія пов'язував усю ініціативу у впровадженні унії, після перших заходів Б. Мацейовського та Г. Балабана, також К. Ходиніцький²⁸.

Значну роль в унійних процесах дослідники відводили князю Костянтину Острозькому. Так, саме його Я. Воліньський називав «центральною особистістю цілого з'їзду [Берестейського собору], і було зрозуміло, що від нього залежить це чи інше вирішення цілої справи»²⁹. К. Ходиніцький наголошував на існуванні у князя власного проекту укладення унії, яку він бачив лише з участю московської та молдавської церков. Перехід же на антиунійні позиції вчений пов'язував із ураженнями власними амбіціями Острозького через втрату ним вирішальної ролі на переговорах³⁰. З подібними поглядами погоджувався і А. Брюкнер³¹. В. Конопчинський наголошував, що Костянтин Острозький був головною особою, що «пригамувала» унійний процес. Дослідник вважав непоступливість католицької сторони основною можливою причиною переходу князя на ворожі унії позиції.

В. Собеський вважав, що розкол у відношенні до унії відбувся через зовнішні втручання. Історик зазначав, що головним підбурювачем православних був посланець константинопольського патріарха Никифор Даскола, якого Замойський наказав арештувати за антидержавну діяльність на користь Москви та Порту³².

К. Ходиницький погоджувався з російським церковним істориком о.Макарієм, що головними чинниками, що підштовхнули до укладення унії були «деструктивний вплив патріархату та церковних братств, а також зісуття духовенства»³³. Також він погоджувався з позицією українського історика Ореста Левицького, що наголошував на моральному занепаді духовенства як першочерговій причині, що довела до падіння самої православної церкви в Речі Посполитій.

О. Халецький зазначав про велике значення церковної унії у етнічних процесах на теренах Центральної та Східної Європи. Вчений вважав, що саме релігійна полеміка довкола унії була одним з основних факторів «у формуванні поняття національності на руських землях Речі Посполитої»³⁴. Я.Воліньський наголошував, що справа церковної унії виходила у Речі Посполитій поза рамки лише релігійного життя і набирала першорядного значення для «формування внутрішньої загальнодержавної єдності»³⁵. Натомість А. Брюкнер вважав, що унія не виконала свого головного завдання – не відвернула процесу асиміляції руської шляхти, що масово переходила не на унію, а у католицизм, та втрачала свої національні культурні ознаки³⁶.

Стримано відносився до користей церковної унії В. Собеський. Вчений вважав, що для Польщі вона не принесла якихось позитивних наслідків. Дослідник надавав перевагу соціальним чинникам у розвитку польського суспільства та вважав, що релігійний чинник мав другорядний вплив на їх перебіг. Унія, на думку історика, не могла похвалити поширення польської культури, що і так особливо активно переймалась руською шляхтою не залежно від її віросповідання, як культура вищих верств суспільства. Натомість польські селяни, що переселялись на українські землі, все одно асимілювались у місцевому руському селянському середовищі³⁷. Натомість К. Левіцькі взагалі вважав унію «непродуманою затією», якій не допомогли навіть сприяння зі сторони влади, судові процеси і утиски проти православних ієрархів та активні заходи Іпатія Потія³⁸.

Також М. Бобжинський наголошував, що унія не виконала завдання релігійного об'єднання, а навпаки привнесла розкол у руське суспільство та вороже налаштувала щодо Польщі населення, котре залишилось вірне православ'ю³⁹. Подібно і А. Шельонговський вважав, що унія не лише не принесла релігійної єдності між церквами Речі Посполитої, але ще і поглибила релігійну боротьбу на її теренах. «До боротьби протестантів з католиками – як зазначав вчений – приєдналась нова боротьба унії з дизунією, а поруч із католицьким табором утворився новий великий табір дисидентів»⁴⁰. А. Брюкнер наголошував на тому, що саме унія внесла розкол у руське суспільство. Дослідник, спираючись на свідчення сучасників подій, зазначав, що вона призвела до конфлікту з козацтвом, котре таким чином отримало шанс взяти на своє озброєння гасла оборони релігії⁴¹.

В. Конопчинський наголошував, що справу церковної унії почала руйнувати не лише православна, але і католицька сторона. Він зазначав, що у відповідь на спротив «дизунітів» на чолі з Острозьким, «католики з державницьких інтересів

не допустили уніатських єпископів до сенату»⁴². Це до певної міри дискримінувало і самих уніатів. Також «становий егоїзм» призвів до непопулярності уніатства як серед магнатів та шляхти, що бажали переходити у католицизм, так і серед міщан та селян, де воно не було проповідане та поширюване. Значною мірою, як зазначав Конопчинський, «забагато будовано на поверховній «єдності Божої Церкви», але замало пам'ятали про єдність національної культури»⁴³. А Брюкнер вважав, що справу унії занепастила сама католицька сторона, зокрема польське духовенство, що, на відміну від Апостольської столиці, у своїй більшості було до неї вороже налаштоване. Уніатам було відмовлено в обіцяних місцях у сенаті та залишено без підтримки держави. Сама ж греко-католицька церква потроху занепадала через недостатній освітній рівень та відступала від активного опору перед православ'ям та католицизмом⁴⁴. Також К. Левіцький зараховував до головних причин поразки унійного процесу те, що «унію та уніатів підвели надії на підтримку їх домагань із сторони римо-католицького духовенства»⁴⁵. Вчений зазначав, що ставлення католицьких священнослужителів до греко-католиків нерідко межувало із ворожим неприйняттям та зрівняння із «схизматиками», адже вони часто сприймали унію як перехідне становище до повного злиття з католицизмом і бажали лише прискорити його.

У проблемах відносин між православними та католиками і уніатами дослідники намагались відшукати причини складнощів налагодження єднання народів згідно із концепціями Ягеллонської унії. Утворення єдиної церкви бачилось способом культурної інтеграції різних народів Речі Посполитої, що, зрештою, мав сприяти їх злиттю у єдину націю на основі принципів «ягеллонської ідеї», злагоди, толерантності та порозуміння. У протистоянні православ'я та католицизму, спричиненого неодностайною згодою ієрархів на запровадженні церковної унії, науковці бачили одну з основних причин формування міжетнічного конфлікту поляків та українців, що нерідко набирав кровопролитних форм і в значній мірі фатально відбився на відносинах між обома народами. У непослідовності в проведенні церковної унії дослідники бачили основну причину поразки реалізації ідеї об'єднання церков на теренах Речі Посполитої. Саме слабка підтримка зі сторони влади та католицької церкви, на думку багатьох істориків, занепастила не лише можливість культурного злиття польського та руського народів, але і ягеллонські принципи релігійної толерантності. Це, зрештою, і стало однією із основних причин дедалі більшого загострення суспільного протистояння на Україні.

1 Тимошенко Л. Польська історіографія Берестейської унії (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.) / Л. Тимошенко. // Історія релігій в Україні. Праці XIII Міжнародної наукової конференції (Львів, 20-22 травня 2003 року). Кн. 1. – Львів, 2003. – С. 578-586.

2 Drozdowski M. Religia i kozaczyzna zaporoska w Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku / M. Drozdowski. – Warszawa: DiG, 2008. – 278 s.

3 Halecki O. Zagadnienia kulturalne w dziejach Unii Jagiellońskiej / O. Halecki. // Przegląd historyczny. – 1926-1927. - T.6. – s.400-401.

- 4 Halecki O. Dzieje Unji Kościelnej w Wielkim Księstwie Litewskim (do r. 1596) / O. Halecki. // Pamiętnik VI Powszechnego zjazdu historyków polskich w Wilnie 17 – 20 września 1935 r. Referaty. – s.315.
- 5 Halecki O. Dzieje Unji Kościelnej w Wielkim Księstwie Litewskim. – s.318.
- 6 Sobieski W. Dzieje Polski. T. 1. Do roku 1696 / W. Sobieski. – Warszawa: Wydawnictwo Zorza, 1938. – s.200.
- 7 Lewicki K. Książę Konstanty Ostrogski a Unja Brzeska 1596 r. / K. Lewicki. – Lwów: Nakładem Towarzystwa Naukowego, 1933. – s.8-9.
- 8 Szelański A. Historia Powszechna. T.II. / A. Szelański. – Warszawa: M. Arct, 1936. – s.9-10.
- 9 Konopczyński W. Dzieje Polski nowożytnej. T. II. / W. Konopczyński. – Warszawa: Skład Główny u Gebethnera i Wolffa, 1936. – s.189.
- 10 Bobrzyński M. Dzieje Polski w zarysie. T. II. / M. Bobrzyński. – Warszawa: Nakładem Gebethnera i Wolffa, 1927. – s.130.
- 11 Bobrzyński M. Dzieje Polski w zarysie. T. II. – s.131.
- 12 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny 1370-1632. / K. Chodynicki. – Warszawa: Skład Główny Kasa im. Mianowskiego, 1934. – s.232-235.
- 13 Woliński J. Polska i Kościół prawosławny / J. Woliński. – Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1936. – s.47.
- 14 Там само. – s.48.
- 15 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita. – s.218-222.
- 16 Там само. – s.261-263.
- 17 Woliński J. Polska i Kościół prawosławny. – s.50-51.
- 18 Там само. – s.52.
- 19 Papee F. Dzieje Unii Kościelnej na Rusi / F. Papee. – Lwów: Nakładem Towarzystwa Pedagogicznego, 1896. – s.7.
- 20 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita. – s.255-256.
- 21 Brückner A. Dzieje kultury polskiej. T.II. Polska u schyłku potęgi / A. Brückner. – Kraków: Nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej, 1930. – s.361.
- 22 Konopczyński W. Dzieje Polski nowożytnej. T. II. – s.190.
- 23 Woliński J. Polska i Kościół prawosławny. – s.52-53.
- 24 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita. – s.263-265.
- 27 Papee F. Dzieje Unii Kościelnej na Rusi. – s.8.
- 28 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita. – s.271-272.
- 29 Woliński J. Polska i Kościół prawosławny. – s.60.
- 30 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita. – s.289.
- 31 Brückner A. Dzieje kultury polskiej. T.II. – s.361.
- 32 Sobieski W. Dzieje Polski. – s.200.
- 33 Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczpospolita. – s.343.
- 34 Halecki O. Dzieje Unji Kościelnej w Wielkim Księstwie Litewskim. – s.312.
- 35 Woliński J. Polska i Kościół prawosławny. – s.44-45.
- 36 Brückner A. Dzieje kultury polskiej. T.II. – s.364.
- 37 Sobieski W. Dzieje Polski. – s.201.
- 38 Lewicki K. Sprawa Unji Kościoła Wschodniego z Rzymskim w polityce dawnej Rzeczpospolitej / K. Lewicki. – Warszawa: Nakładem Instytutu badań spraw narodowościowych, 1934. – s.11.
- 39 Bobrzyński M. Dzieje Polski w zarysie. T. II. – Warszawa, 1927. – s.131.

- 40 Szelaḡowski A. Historia Powszechna. T.II. – s.11.
41 Brückner A. Tysiąc lat kultury polskiej. T.I. / A. Brückner. – Paris: Księgarnia polska w Paryżu, 1930. – s.1107.
42 Konopczyński. Dzieje Polski nowożytnej. T. II. – s.191.
43 Там само. – s.192.
44 Brückner A. Tysiąc lat kultury polskiej. T.I. – s.1106.
45 Lewicki K. Sprawa Unji Kościoła Wschodniego z Rzymskim w polityce dawnej Rzeczpospolitej. – s.4.

SUMMARY

Taras Hrynevich

BREST CHURCH UNION OF THE INTERPRETATIONS OF THE POLISH HISTORIANS OF THE INTERWAR TIME

The article analyzes the views of Polish historians of the interwar period to the problems of history of the Brest Church Union. We study the coverage of the genesis of the idea of union and of its conclusion, estimates of association of churches in the history of the Ukrainian and Polish peoples.

Key words: union, Orthodoxy, Catholicism

Ганна Охріменко,

викладач Національного університету «Острозька академія»

ПРАВОСЛАВНО-КАТОЛИЦЬКА ПОЛЕМІКА КІНЦЯ XVI СТ. ЩОДО МОРАЛЬНО- РЕЛІГІЙНИХ ПРОБЛЕМ В УМОВАХ УКЛАДАННЯ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ 1596 Р.

**(на прикладі творів «Про єдність Церкви Божої
під одним пастирем» Петра Скарги
та «Апокрисис» Христофора Філалета)**

Розглядаються основні морально-релігійні проблеми, що висвітлюються у православно-католицькій полеміці кінця XVI ст. в умовах укладання Берестейської унії 1596 р. Здійснюється аналіз творів Петра Скарги та Христофора Філалета на предмет наявності основних моральних передумов та результатів укладення унії між Римським престолом і Православною церквою в Речі Посполитій.

Ключові слова: полемічна література, Берестейська унія, морально-релігійна криза.

Ідейно-тематична, жанрова та діалогічна специфіка полемічної літератури кінця XVI ст. залишається одним з найцікавіших проблемних питань для дослідження у галузях філософських, філологічних та історичних наук. Окрім цього, православно-католицька полеміка післяберестейського періоду є яскравим джерелом інтенсивного діалогу щодо релігійно-моральної кризи